

Är vi redo för internationalisering utifrån den nya problemkartan?

Klimatförändring, naturresurser, miljö, fattigdom och migration. Problemkatalogen över gränsöverskridande utmaningar kan göras lång. Ett nytt globalt landskap är på väg att uppstå där internationellt samarbete också med fattiga länder är helt nödvändigt, även på forskningens område. Men är vi verkligen redo, frågar sig David Nilsson. Han efterlyser forskningssamarbete med låginkomstländer, bättre förutsättningar för samarbete kring gemensamma utmaningar som en stärkt humaniora.

”Det här förändrar allt” säger Naomi Klein i sin bok med samma namn om den globala klimatförändringen. När jorden blir varmare ändras inte bara livsbetingelserna för människor, växter och djur, utan hela världens politiska och ekonomiska system står inför omstörtande förändringar. Till klimathotet kan läggas andra gränsöverskridande utmaningar som hälsa och smittskydd, överfiskning, ändliga naturresurser, artdöden, fattigdom, migration och global säkerhet, som går sömlöst i varandra och glider undan alla försök att definiera dem inom nationens gränser. Världens geologer har vid sin kongress i slutet av augusti enats om att det finns fysiska bevis för att vi runt 1950 klev in i den nya tidsåldern Antropocen, där mänsklig aktivitet är den dominerande kraften för planetens utveckling.

Vi kan alltså räkna med att de 17 hållbarhetsmål som världens länder antog förra året alltmer kommer prägla det internationella samarbetet. Under vad som nu går under namnet ”Agenda 2030” sammanförs tre äldre diskurser: klimathotet, kampen mot världsfattigdomen och hållbar utveckling. Internationalisering av problemen bör rimligen följas av en internationalisering av kunskapsproduktionen. Det betyder att vi även inom forskningen måste samarbeta mer med länder och regioner där utvecklingen går som snabbast. Vad som händer i Afrika och Asien blir avgörande för planetens framtid och angår oss på ett mer genomgripande sätt än förut. Den som tvivlar behöver bara titta på flyktingströmmarna i Europa. Men hur väl riggat är det svenska vetenskapssamhället för att på allvar ta sig an en internationalisering som också omfattar det globala Syd? Givet den globala problemkartan; kan vi verkligen fortsätta att se forskningssamarbete med fattigare länder främst som ett biståndsintrasse? Eller har allt förändrats även för oss forskare?

Forskningsbistånd: nystart eller marginalisering?

Den 24 augusti avslutades **Development Research Conference** arrangerat av VR, Sida och med Stockholms universitet som värd. 450 deltagare från 50 länder talade i tre dagar om forskningens roll för att nå målen om global hållbar utveckling fram till år 2030. Det var den första konferensen i sitt slag på många år, och det relativt stora intresset från svenska och internationella forskare glädde oss som var där. Vikten av att orientera forskningen efter de globala hållbarhetsmålen betonades.

Det nya mantrat ”evidensbaserad policy” fick också stort utrymme. Sidas generaldirektör Charlotte Petri Gortnitzka och företrädare från UD och Vetenskapsrådet pekade alla på forskningens roll att vägleda politiken. Totalt sett visade konferensen att det görs en hel del vid svenska lärosäten som är relevant för utveckling i fattiga länder. Men trots alla kloka ord och intressanta möten kan jag inte skaka av mig känslan av att vi har missat något väsentligt, att de viktiga frågorna avgörs någon annanstans. Vi som säger oss syssla med forskning för global hållbar utveckling, sitter vi egentligen kvar i sandlådan medan de stora tjejnerna och killarna gör upp planer på annat håll? Krasst uttryckt, varför pratar vi om den knappa miljarden till forskningsbistånd men inte om de 34 miljarderna som staten totalt satsar på forskning och innovation?

”How you frame a problem is never innocent” sade Andrea Nightingale, en av konferensens huvudtalare. När man skiftar problembeskrivning från det lokala till det globala perspektivet förändras också problemets art och sprängkraft. Som **Bo Stråth** pekat på här på **RJ:s debattsida den 7 juni** har internationaliseringens idé formats i spänningsfältet mellan ”nationen och en gränsöverskridande global eller universell ordning”. Relationen mellan världens fattiga och rika har också formats i en lång tradition av civilisering av vad de

mäktigare sett som lägre stående och barbariska kulturer, en idé som efter andra världskriget blev till "utveckling". Utveckling framställdes uteslutande som en global berättelse. I denna berättelse har det "utvecklade" Nord skrivits in som både facit och lärare åt det "underutvecklade" Syd, och allt har operationaliserats i biståndet. Den globala problemkatalogen har succesivt byggts på, med befolkningsexplosion, resursbrist och miljöhot. Att lösa globala problem har ytterst handlat om att få "dem därborta" att bli som "oss". Ända tills nu. I dag är det genomsnittsafrikanens utsläpp av CO2 som är hållbart och som vi bör sträva efter. Det raserar den gamla ordningen av utvecklad och underutvecklad. Vi måste söka svaren tillsammans och forskningsarbetet inordnas därför inte enkelt i biståndets logik.

En svensk forskningspolitik för världen

I regeringens nya biståndspolitiska ramverk – som gick på remiss i juni – fick forskningssamarbetet en relativt undanskymd roll. Här konstateras att forskningskapacitet i Syd är avgörande, och att Sverige varit framgångsrikt i att hjälpa till att bygga upp sådan kapacitet under lång tid.

Att samarbete med fattigare länder faktiskt skulle kunna vara viktigt även för svenska forskare och för den svenska konkurrenskraften, verkar ha gått regeringen förbi.

Den lite lama inställningen till forskning skiner igenom även i Politiken för Global Utveckling (PGU), som är tänkt att samla alla politikområden för att skapa synergier på det globala planet. Regeringen har i år deklarerat en nystart för PGU i genomförandet av Agenda 2030 (Skr. 2015/16:182). I regeringens skrivelse anges tydliga åtaganden för de olika departementen, vart och en syftande till de 17 hållbarhetsmålen. Här kan noteras att Utbildningsdepartementet inte fick något särskilt uppdrag vad gäller forskning och forskningssamarbete i relation till målen.

I den nu gällande forskningspropositionen – från 2012 – nämns ofta såväl "global" som "hållbar", dock inte så ofta tillsammans. Hållbarhet är ett ledord i forskningspolitiken. Det finns också en ambition att svensk forskning ska bidra till att hitta lösningar på globala problem och därmed stärka svensk konkurrenskraft. Satsningen på Strategiska Innovationsområden var ett tydligt uttryck för detta. Perspektivet är dock fortfarande starkt nationellt, även om blicken alltmer söker sig utåt.

Det blir intressant att se om den kommande forskningspropositionen tar ett mer vågat grepp. Till exempel ett ökat samarbete med forskningsmiljöer i Afrika och Asien, men inte som del av biståndet.

Vad behöver ändras?

Så vad är vetenskapssamhällets replik till Naomi Klein? Är vi villiga att förändras? Är vi redo att prata om hur svensk forskningspolitik på allvar kan möta de globala utmaningar som kommer "förändra allt" inte minst för ett litet och internationellt beroende land som Sverige. Här vill jag peka på tre saker vi kan börja med:

1. För det första borde regeringen låta göra en **utvärdering av den nuvarande modellen för forskningssamarbete med låginkomstländer** som Sida och VR arbetar efter. Grundstrukturen har förändrats relativt lite sedan 1970-talet men behöver ses i ljuset av de stora landskapsförändringarna och logiken i den nya globala problemkartan. Vad har kapacitetsuppbyggnad i Syd under fyrtio år betytt, och hur kan detta användas i pågående transformationer?
2. Det andra som bör hända är en **bred debatt om kunskapsproduktionens roll i Antropocen**, med utgångspunkt i den kommande forskningspropositionen. **Skapar politiken förutsättningar för internationellt samarbete kring gemensamma utmaningar?** En utvärdering av forskningsbiståndet kan bidra till denna debatt, liksom en historisk studie som Sverker Sörlin och jag för närvarande gör på uppdrag av Expertgruppen för Biståndsanalys. Utan det längre historiska perspektivet riskerar vi

att få en helt felaktig bild av forskningens roll i det större projektet som vi kallar "utveckling".

3. Det tredje är att **stärka humanioras roll för de 17 hållbarhetsmålen**. Transformativa förändringar skapar osäkerhet. En naturlig reflex är att dra sig undan på säkrare territorium och undvika kontroverser. När gamla paradig krackelerar ifrågasätts inte bara kunskapens repertoar och inövade praktiker, utan också vetenskaplig grundsyn och personliga värderingar. Just därför kommer humaniora vara viktigare än någonsin i omskapandet av globalforskningen. Utforskandet av vad det innebär att vara människa, och forskare, i Antropocen, både i Nord och Syd, är en del av det omskapandet.